หนังสือเรียน

วิชาความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตวัฒนา

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กรุงเทพมหานคร

พลเมืองเรื่องดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย

ความหมายของ “พลเมืองดี” ในวิถีชีวิตประชาธิปไตย

พจนานุกรมนักเรียนฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำต่าง ๆ ดังนี้

“พลเมือง” หมายถึง ชาวเมือง ชาวประเทศ ประชาชน

“วิถี” หมายถึง สาย แนว ทาง ถนน

“ประชาธิปไตย” หมายถึง แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่

ดังนั้นคำว่า “พลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย” จึงหมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมและประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงหลักการทางประชาธิปไตย

หลักการทางประชาธิปไตยที่สำคัญ ได้แก่

1) หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน หมายถึง ประชาชนเป็นเจ้าของ อำนาจสูงสุดในการปกครองรัฐ

2) หลักความเสมอภาค หมายถึง ความเท่าเทียมกันในสังคมประชาธิปไตย ถือว่าทุกคนที่เกิดมาจะมีความเท่าเทียมกันในฐานะการเป็นประชากรของรัฐ ได้แก่ มีสิทธิเสรีภาพ มีหน้าที่เสมอภาคกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นหรือการเลือกปฏิบัติ ควรดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่ข่มเหงรังแกคนที่อ่อนแอหรือยากจนกว่า

3) หลักนิติธรรม หมายถึง การใช้หลักกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกัน เพื่อความสงบสุขของสังคม

4) หลักเหตุผล หมายถึง การใช้เหตุผลที่ถูกต้องในการตัดสินหรือยุติปัญหาในสังคม

5) หลักการถือเสียงข้างมาก หมายถึง การลงมติโดยยอมรับเสียงส่วนใหญ่ในสังคมประชาธิปไตย ครอบครัวประชาธิปไตย จึงใช้หลักการถือเสียงข้างมากเพื่อลงมติในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างสันติวิธี

6) หลักประนีประนอม หมายถึง การลดความขัดแย้งโดยการผ่อนหนักผ่อนเบาให้กัน ร่วมมือกันเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

หลักการทางประชาธิปไตยจึงเป็นหลักการสำคัญที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้

แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย

พลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยควรมีแนวทางการปฏิบัติตนดังนี้ คือ

1) ด้านสังคม ได้แก่

(1) การแสดงความคิดอย่างมีเหตุผล

(2) การรับฟังข้อคิดเห็นของผู้อื่น

(3) การยอมรับเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่า

(4) การตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์

(5) การเคารพระเบียบของสังคม

(6) การมีจิตสาธารณะ คือ เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมและรักษาสาธารณสมบัติ

2) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

(1) การประหยัดและอดออมในครอบครัว

(2) การซื่อสัตย์สุจริตต่ออาชีพที่ทำ

(3) การพัฒนางานอาชีพให้ก้าวหน้า

(4) การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

(5) การสร้างงานและสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยและสังคมโลก

(6) การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ดีต่อชาติเป็นสำคัญ

3) ด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่

(1) การเคารพกฎหมาย

(2) การรับฟังข้อคิดเห็นของทุกคนโดยอดทนต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

(3) การยอมรับในเหตุผลที่ดีกว่า

(4) การซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

(5) การกล้าเสนอความคิดเห็นต่อส่วนรวม กล้าเสนอตนเองในการทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา

(6) การทำงานอย่างเต็มความสามารถ เต็มเวลา

จริยธรรมของการเป็นพลเมืองดี

คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง ความดีที่ควรประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ คุณธรรม จริยธรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี ได้แก่

1) ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หมายถึง การตระหนักในความสำคัญของความเป็นชาติไทย การยึดมั่นในหลักศีลธรรมของศาสนา และการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

2) ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การยึดมั่นในการอยู่ร่วมกันโดยยึดระเบียบวินัย เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

3) ความกล้าทางจริยธรรม หมายถึง ความกล้าหาญในทางที่ถูกที่ควร

4) ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมเสียผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น หรือสังคมโดยรวมได้รับประโยชน์จากการกระทำของตน

5) การเสียสละ หมายถึง การยอมเสียผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น หรือสังคมโดยรวมได้รับประโยชน์จากการกระทำของตน

6) การตรงต่อเวลา หมายถึง การทำงานตรงตามเวลาที่ได้รับมอบหมาย

การส่งเสริมให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

การที่บุคคลปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยแล้ว ควรสนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลอื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยด้วย โดยมีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

1. การปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย โดยยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมของศาสนาและหลักการของประชาธิปไตยมาใช้ในวิถีการดำรงชีวิตประจำวันเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง

2. เผยแพร่ อบรม หรือสั่งสอนบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน คนในสังคม ให้ใช้หลักการทางประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน

3. สนับสนุนชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยการบอกเล่า เขียนบทความเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน

4.ชักชวน หรือสนับสนุนคนดีมีความสามารถในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการเมืองหรือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชน

5. เป็นหูเป็นตาให้กับรัฐหรือหน่วยงานของงานรัฐในการสนับสนุนคนดี และกำจัดคนที่เป็นภัยกับสังคม การสนับสนุนให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย ควรเป็นจิตสำนึกที่บุคคลพึงปฏิบัติเพื่อให้เกิดประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมไทยและสังคมโลก

การที่บุคคลจะเป็นสมาชกที่ดีของสังคมไทยและสังคมโลก จะต้องคำนึงถึงสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

ความหมายของสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่

1) สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งที่บุคคลได้รับจากการเป็นสมาชิกของสังคม แบ่งออกเป็นสถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด เช่น ลูก หลาน คนไทย เป็นต้น และสถานภาพทางสังคม เช่น ครู นักเรียน แพทย์ เป็นต้น

2) บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิ หน้าที่อันเนื่องมาจากสถานภาพของบุคคล เนื่องจากบุคคลมีหลายสถานภาพในคนคนเดียว ฉะนั้นบทบาทของบุคคลจึงต้องปฏิบัติไปตามสถานภาพในสถานการณ์ตามสถานภาพนั้น ๆ

3) สิทธิ หมายถึง อำนาจหรือผลประโยชน์ของบุคคลที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง เช่น สิทธิเลือกตั้ง กฎหมายกำหนดให้บุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์มีคุณสมบัติถูกต้องตามกฎหมายมีสิทธิเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

4) เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระในการกระทำของบุคคลที่อยู่ในของเขตของกฎหมาย เช่น เสรีภาพในการพูด การเขียน เป็นต้น

5) หน้าที่ หมายถึง ภาระรับผิดชอบของบุคคลที่จะต้องปฏิบัติ เช่น หน้าที่ของบิดาที่มีต่อบุตร เป็นต้น

ความสอดคล้องของสถานภาพและบทบาทของบุคคลในวิถีชีวิตประชาธิปไตย

สถานภาพและบทบาทของบุคคลที่สอดคล้องกัน เช่น

1) พ่อ แม่ ควรมีบทบาทดังนี้
   (1) รับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัว
   (2) ให้การศึกษาต่อสมาชิกของครอบครัว
   (3) จัดสรรงบประมาณของครอบครัวให้เหมาะสมกับเศรษฐกิจของสังคมและโลก
   (4) ครองตนเป็นแบบอย่างที่ดีความรักต่อบุตร
2) ครู – อาจารย์ ควรมีบทบาท ดังนี้
   (1) ถ่ายทอดความรู้แก่ศิษย์โดยกระบวนการที่หลากหลายให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียน
   (2) ครองตนให้เหมาะสมและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์
   (3) เป็นผู้เสียสละทั้งเวลาและอดทนในการสั่งสอนศิษย์ทั้งด้านความประพฤติและการศึกษา
   (4) ยึดมั่นในระเบียบวินัย ตลอดจนปฏิบัติตามจรรยาบรรณครู
3) นักเรียน ควรมีบทบาท ดังนี้
   (1) ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมและระเบียบของโรงเรียน
   (2) รับผิดชอบต่อหน้าที่ในการศึกษาหาความรู้
   (3) ให้ความเคารพต่อบุคคลที่อาวุโสโดยมีมารยาทที่เหมาะสมกับสถานการณ์
   (4) รับฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนอย่างมีเหตุผล
   (5) ขยันหมั่นเพียรในการแสดงหาความรู้เพิ่มเติม
   (6) เสริมสร้างความสามัคคีในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ความหมายและขอบเขตของการอยู่ร่วมกัน

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หมายถึง การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรม จริยธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองการปกครอง การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือ จะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

คุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่บุคคลนับถือ

หลักธรรมที่เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของศาสนาต่าง ๆ

พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่สำคัญที่หล่อหลอมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนรักสันติ รักอิสระเสรี มีนิสัยโอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณาต่อกัน ได้แก่

1) สังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรมสำหรับสงเคราะห์หรือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่

(1) ทาน คือ การให้ แบ่งปัน เสียสละ เผื่อแผ่

(2) ปิยวาจา คือ การกล่าววาจาสุภาพ อ่อนหวาน

(3) อัตถจริยา คือ การกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

(4) สมานัตตตา คือ การวางตัวเหมาะสม เสมอต้น เสมอปลาย

2) พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหมในทางปฏิบัติ หมายถึงคุณธรรมของผู้ใหญ่ ซึ่งต้องมีประจำในอยู่ตลอดเวลา มี 4 ประการ ดังนี้

(1) เมตตา คือ ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข

(2) กรุณา คือ ความสงสาร มีความปรารถนาช่วยผู้อื่นหรือสัตว์ที่ประสบความทุกข์ ให้พ้นทุกข์

(3) มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

(4) อุเบกขา คือ ความวางเฉย หรือความรู้สึกเป็นกลาง ๆ ไม่ดีใจ ไม่เสียใจเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสุขหรือความทุกข์

3) สัปปุริสธรรม 7 หมายถึง หลักธรรมของคนดี หรือหลักธรรมของสัตบุรุษ 7 ประการ ได้แก่

(1) ธัมมัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ

(2) อัตถัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักผล

(3) อัตตัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักตน

(4) มัตตัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ

(5) กาลัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา

(6) ปริสัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติ การปรับตนและแก้ไขตนให้เหมาะสม

(7) ปุคคลัญญุตา คือ ความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน

ศาสนาอิสลาม

หลักธรรมในศาสนาอิสลาม มุ่งให้มุสลิมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มุสลิมทุกคนมีความรู้ในข้อปฏิบัติทางศาสนาอย่างดี มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นเอกภาพ

หลักคำสอนสำคัญที่ถือว่าเป็นโครงสร้างสำคัญ 2 ประการคือหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ ได้แก่

1) หลักศรัทธา 6 ประการ

(1) ศรัทธาในอัลเลาะห์ มีความเชื่อมั่นในอัลเลาะห์เพียงองค์เดียว

(2) ศรัทธาในเทพบริวารหรือเทวทูต

(3) ศรัทธาในพระคัมภีร์กุรอ่าน

(4) ศรัทธาต่อศาสนทูต

(5) ศรัทธาในวันสิ้นสุดโลก

(6) ศรัทธาต่อกฎสภาวการณ์ของอัลเลาะห์

2) หลักปฏิบัติตามศรัทธา 5 ประการ ได้แก่

(1) การปฏิญาณตน หมายถึง การปฏิญาณตนด้วยความเลื่อมใสศรัทธาต่ออัลเลาะห์และท่านนบีมูฮัมหมัด คือศาสนทูตของอัลเลาะห์

(2) การนมาซ หมายถึง การแสดงความเคารพต่อพระเจ้าทั้งกาย วาจา ใจ

(3) การบริจาคซะกาต หมายถึง การจ่ายทานจากผู้มีทรัพย์สิน คนผู้มีสิทธิ์รับซะกาตมี คนอนาถา คนขัดสน และผู้เข้ารับอิสลาม

(4) การถือศีลอด หมายถึง การละเว้นจากการบริโภคอาหาร น้ำ ละกิเลสต่าง ๆ ทำใจให้สงบ ปฏิบัติตั้งแต่แสงอาทิตย์ขึ้นจนแสงอาทิตย์ลับขอบฟ้า หลังจากนั้นจึงบริโภคได้ปกติตลอดคืน การถือศีลอดโดยทั่วไปเรียกว่า “ถือบวช”

(5) การทำพิธีฮัจญ์ คือ การเดินทางไปแสดงบุญที่นครเมกกะฮ์

ศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์มีหลักธรรมที่หล่อหลอมให้คริสต์ศาสนิกชนมีจิตเมตตา มีความรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง

1) บัญญัติ 10 ประการ

(1) อย่ามีพระเจ้าอื่นนอกจากเรา

(2) อย่าทำรูปเคารพสำหรับตนหรือกราบไว้รูปเหล่านั้น

(3) อย่าเอ่ยพระนามของพระเจ้าโดยไม่สมเหตุ

(4) จงถือวันอาทิตย์เป็นวันศักดิ์สิทธิ์

(5) จงนับถือบิดามารดา

(6) อย่าฆ่าคน

(7) อย่าผิดประเวณี

(8) อย่าลักทรัพย์

(9) อย่าคิดมิชอบ

(10) อย่าโลภสิ่งใดของผู้อื่น

2) หลักอาณาจักรพระเจ้า อาณาจักรพระเจ้าเป็นอาณาจักรที่มีแต่ความสุข เป็นอาณาจักรแห่งความรักอย่างแท้จริง

3) หลักคำสอนที่สำคัญอื่น ๆ

1) หลักตรีเอกานุภาพ ได้แก่

(1) พระเจ้าหรือพระบิดา

(2) พระเยซูหรือพระบุตร

(3) พระจิตหรือดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของพระเจ้าทั้งสาม

2) หลักความรัก ศาสนาคริสต์ได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งความรัก พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้รักเพื่อน มนุษย์เหมือนรักตัวเอง ให้รักแม้กระทั่งศัตรู

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

หลักธรรมที่สำคัญของศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู

1) หลักธรรม 10 ประการ เรียกว่า ฮินดูธรรม ได้แก่

(1) ธฤติ ได้แก่ ความมั่นคง ความกล้าหาญ คือเพียรพยายามจนสำเร็จ ประโยชน์ตามที่ประสงค์

(2) กษมา ได้แก่ ความอดทน หรืออดกลั้น คือมีความพากเพียรพยายาม

(3) ทมะ ได้แก่ การระงับใจ การข่มจิตใจ คือไม่ปล่อยใจให้หวั่นไหว

(4) อัสเตยะ ได้แก่ การไม่ลักขโมย ไม่ทำโจรกรรม

(5) เศาจะ ได้แก่ ความบริสุทธิ์ การทำตนให้บริสุทธิ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

(6) อินทรียนิครหะ ได้แก่ การระงับอินทรีย์ 10 ประการ คือ หมั่นสำรวจตรวจสอบตนเองอยู่เสมอว่า อินทรีย์ทั้ง 10 เหล่านั้นได้รับการบริหารหรือใช้ไปในทางที่ถูกที่ควรหรือไม่ จุดประสงค์คือไม่ต้องการให้มนุษย์ปล่อยอินทรย์มัวเมาจนเกินไปให้รู้จักพอ

(7) ธี ได้แก่ ปัญหา สติ ความคิด คือ มีความรู้ความเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ธรรมะ สังคมและวัฒนธรรม

(8) วิทยา ได้แก่ ความรู้ทางปรัชญา คือ มีความรู้ลึกซึ้ง

(9) สัตยะ ได้แก่ ความจริง ความเห็นอันบริสุทธิ์ คือมีความจริงใจให้กัน

(10) อโกธะ ได้แก่ ความไม่โกรธ คือมีขันติ ความอดทน และโสรัจจะ ความสงบเสงี่ยม นั่นคือ เอาชนะความโกรธ ด้วยความไม่โกรธ ไม่อาฆาตมุ่งร้ายต่อใคร

สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา คำสอนทางศาสนาเป็นหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีวิต ช่วยพัฒนาสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความปลอดภัย เพราะทุกคำสอนมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ต้องการให้ทำความดี จะเว้นชั่วและทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีเมตตาเป็นหลัก ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความอดทนอดกลั้น การมีสัมมาคารวะ รักกันฉันพี่น้อง ทำให้ผู้นับถือศาสนาเป็นมิตรที่ดีต่อกันโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ก่อให้เกิดสันติสุขต่อสังคมและต่อโลก

โครงสร้างทางสังคม

ความหมายของโครงสร้างทางสังคม

โครงสร้างทางสังคม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์อย่างเป็นระเบียบของกลุ่มคนที่มารวมกันเป็นกลุ่มสังคม โดยการมีมาตรฐานความประพฤติที่เป็นอันจะทำให้สังคมเกิดความคงทน มั่นคง

องค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคม

องค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคมประกอบด้วย การจัดระเบียบทางสังคมและสถาบันทางสังคม

การจัดระเบียบทางสังคม

ร.ต.อ. ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดระเบียบทางสังคม “การจัดระเบียบทางสังคม ในที่นี้เป็นแนวคิดที่ผมจะให้นิยามย่อ ๆ หมายถึง การพัฒนากฎระเบียบ การบังคับใช้กฎระเบียบ การประเมินผลกฎระเบียบทางสังคม ที่นำไปสู่ความศิวิไลซ์...” ศิวิไลซ์ แปลว่า สังคมที่เข้มแข็ง ที่มั่นคง ยุติธรรม ประชาชนมีความสุข

สถาบันทางสังคม

1) ความหมายของสถาบันทางสังคม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายของ สถาบันไว้ว่า”เป็นสิ่งที่ซึ่งคนส่วนรวม คือ สังคมจัดตั้งให้ดีขึ้น เพราะเห็นประโยชน์ว่ามีความต้องการและจำเป็นแก่วิถีชีวิตของตน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง

2) องค์ประกอบของสถาบันทางสังคม

สถาบันทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

(1) องค์การทางสังคม เป็นตัวแทนในการทำหน้าที่ของสถาบัน มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ สถานภาพ บทบาท

(2) หน้าที่ หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรม ซึ่งเป็นภาระผูกพันที่บุคคลจะต้องปฏิบัติ เพื่อสนองความต้องการที่จำเป็นของสังคม

(3) แบบแผนการปฏิบัติ หมายถึง แบบแผนแนวคิด และการกระทำที่เป็นบรรทัดฐานของสมาชิกในสังคม

สังคมไทย

ลักษณะทั่วไปของสังคมไทย

สังคมไทย หมายถึง กลุ่มชนชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกันในประเทศไทย มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นต่างจากสังคมอื่น ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ความเชื่อ มารยาท อาหาร การดำเนินชีวิตที่มีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน เป็นต้น

สถาบันทางสังคมในสังคมไทย

สถาบันทางสังคมไทย เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่เป็นแนวทางการปฏิบัติของสังคมไทยที่มีกฎเกณฑ์การปฏิบัติเพื่อสนองความต้องการของสังคมไทย เป็นที่ยอมรับของประชากรและถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไปในสังคมไทย สถาบันที่สำคัญในสังคมไทยเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญ 5 สถาบัน คือ

สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวในสังคมไทย มีลักษณะสำคัญดังนี้

1) การเริ่มต้นของครอบครัวในสังคมไทย เริ่มจากการสมรสโดยมีประเพณีการสู่ขอ การหมั้น การแต่งงาน มีการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย

2) สังคมไทยในปัจจุบันนิยมการมี “ครอบครัวเดี่ยว” คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยด้วย พ่อ แม่ ลูกในบ้านเดียวกัน ส่วนสังคมชนบทของไทยยังคงนิยม “ครอบครัวขยาย” คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และเครือญาติในบ้านเดียวกัน

3) สถาบันครอบครัวในสังคมไทย มีค่านิยมให้ผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว และหาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ปัจจุบันผู้หญิงทำงานนอกบ้านมากขึ้น

สถาบันการเมืองการปกครอง

สถาบันการเมืองการปกครองในสังคมไทยมีลักษณะสำคัญคือ

1) ประชาชนในสังคมไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่
2) สังคมไทยยกย่องและเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุขแห่งรัฐ
3) การปกครองของสังคมไทย คือ การปกครองระบอบประชาธิปไตย ระบบรัฐสภา มีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
4) มีการตื่นตัวทางการเมืองการปกครองแนวใหม่

การจัดการเลือกตั้งแนวใหม่ มีการปฏิรูประบบราชการ ปฏิรูปการศึกษา และอื่น ๆ ที่ทำให้สังคมเป็นสากลมากขึ้น

สถาบันทางศาสนา

สถาบันทางศาสนาในสังคมไทยมีลักษณะสำคัญ คือ

1) ประชาชนในสังคมไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่
2) ชาวไทยมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา
3) ชาวไทยมีวิถีการดำเนินชีวิตโดยได้รับอิทธิพลทางศาสนา ทำให้มีประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษาในสังคมไทยในอดีต วัด และวัง เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชนชาวไทย

ในปัจจุบันสังคมไทยมีการปฏิรูปการศึกษา และมีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่ง ชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งส่งผลให้การศึกษาของสังคมไทยมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น

1) การปฏิรูปการศึกษาของไทย
2) มุ่งปฏิรูปการศึกษาที่ให้ครูปฏิรูปการเรียนรู้
3) มีการจัดการศึกษานอกระบบ
4) ให้ผู้เรียนเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้

สถาบันเศรษฐกิจ

สถาบันเศรษฐกิจในสังคมไทย มีลักษณะสำคัญ คือ

1)ระบบเศรษฐกิจของสังคมไทย เป็นระบบเศรษฐกิจบนพื้นฐานของระบบทุนนิยม ประชากรมีเสรีภาพในการดำเนินการทางเศรษฐกิจและเสรีภาพในการเลือกซื้อสินค้า

2) ปัจจุบันรัฐบาลได้นำระบบเศรษฐกิจแบบผสมมาดำเนินการ มีการส่งเสริมปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น

3) มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดการดำเนินการให้เป็นผลผลิตสู่ตลาดในโครงการ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ค่านิยมในสังคม

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนในสังคมใดสังคมหนึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่านิยม น่ากระทำ น่ายกย่องเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมนั้น ๆ เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นสิงที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ

ค่านิยมที่ควรปลูกฝังในสังคมไทย ได้แก่

1. การรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
3. ความกตัญญูกตเวที
4. การนิยมของไทย
5. การประหยัด
6. ความซื่อสัตย์สุจริต
7. การเคารพผู้อาวุโส

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1. แนวโน้มด้านเศรษฐกิจ มีลักษณะดังนี้
   1.1 เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยน้อย ขาดแคลนที่ทำกินเป็นของตนเอง เกษตรกรรายย่อยที่มีที่ทำกินจะหันมาพัฒนาด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ได้รับพระราชทานแนวพระราชดำริจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
   1.2 อุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีความเป็นไปได้น้อย เพราะปัจจัยด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมขนาดกลาง และขนาดย่อมจะได้รับการฟื้นฟู
   1.3 สมาชิกในสังคมไทยมีค่านิยมในการพึ่งตนเองมากขึ้น พัฒนาตนเองสู่อาชีพธุรกิจขนาดย่อมแทนการเข้ารับราชการหรือ เป็นลูกจ้าง
   1.4 มีการใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีในทุกวงการ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือคอมพิวเตอร์จะมีบทบาทในการประกอบธุรกิจมากขึ้น
   1.5 มีการพัฒนาช่างฝีมือและส่งเสริมรายได้จากการผลิตที่ใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมแรงงานท้องถิ่นมากขึ้น โดยเน้นเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. แนวโน้มด้านสังคม มีลักษณะสำคัญดังนี้
   2.1 คนไทยมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเรื่องของสิทธิสตรีมากขึ้น สตรีจะมีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น
   2.2 แนวโน้มครอบครัวมีขนาดเล็กลง ความสัมพันธ์ในครอบครัวระบบเครือญาติลดลง หน้าที่การอบรมเลี้ยงดูบุตร หรือการขัดเกลาทางสังคมลดลง
   2.3 สถาบันการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไปในทางการผลิตบุคคลเข้าสู่อาชีพและตลาดแรงงานที่ขาดแคลนมากขึ้น
   2.4 รัฐบาลมุ่งเน้นการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง ชุมชนและสังคมได้รับการพพัฒนาแบบยั่งยืนมากขึ้น
3. แนวโน้มด้านการเมือง มีลักษณะสำคัญดังนี้
   3.1 ประชาชนมีส่วนร่วมทางการการเมืองการปกครองมากขึ้น
   3.2 ระบบการตรวจสอบการทำงานของข้าราชการและนักกรเมืองจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น
   3.3 ประชาชนเข้าใจสิทธิเสรีภาพมากขึ้นรู้จักใช้สิทธิและเสรีภาพเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองและส่วนรวมมาขึ้น

ปัญหาสังคมไทยและแนวทางแก้ไข

ปัญหาสังคม หมายถึง สภาวะการณ์ทางสังคมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของคนโดยส่วนรวมมากขึ้น จำเป็นจะต้องมีนโยบายหรือโครงการแก้ไขและเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขหรือขจัดให้หมดไปได้ปัญหาสังคมไทยที่สำคัญ พอสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหามลภาวะด้านสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เป็นสภาพธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมลภาวะด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย คือ

1) มลภาวะทางอากาศ ในปัจจุบันเมืองอุตสาหกรรม อากาศจะเต็มไปด้วยควัน หมอก เขม่าจากโรงงานอุตสาหกรรม ไอเสียของรถยนต์
2) มลภาวะทางดิน ปัจจุบันมีการใช้ดินในทางเสื่อม เช่น ใช้ปุ๋ยเกินความพอดี การใช้มูลสัตว์ ขยะมูลฝอย ตะกอนของสารเคมีกองไว้ ทำให้เกิดสารมีพิษในดินบริเวณนั้น
3) มลภาวะทางน้ำ การกระทำของมนุษย์ เช่น ทำให้น้ำมีการปนเปื้อนสารเคมี การทิ้งของเสียลงในแม่น้ำลำคลองของโรงงานอุตสาหกรรม

4) มลภาวะทางเสียง มลภาวะทางเสียงของสังคมเมือง โรงงานอุตสาหกรรมที่มีเสียงดัง การจราจร ทำให้ประสาทหูมีปัญหาเสื่อมและก่อให้เกิดความเครียด แนวทางแก้ไขมลภาวะทางสภาพแวดล้อม

1) ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
2) ออกกฎหมายใช้มาตรการบังคับอย่างมีประสิทธิภาพ
3) สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนดูแลกันเอง
4) พัฒนาคนให้รู้จักสร้างสมดุลของธรรมชาติ

2. ปัญหาความยากจน

ความยากจน คือ การที่บุคคลดำรงชีวิตโดยมีรายได้ไม่พอกับการดำรงชีพ ไม่สามารถบำบัดความต้องการที่จำเป็นของร่างกายและจิตใจ ทำให้บุคคลนั้น ๆ มีความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่สังคมวางไว้

แนวทางแก้ไขปัญหาความยากจน

1. จัดสวัสดิการในเรื่องการรักษาพยาบาล การศึกษาให้แก่ประชาชน
2. รัฐต้องสร้างงานสร้างรายได้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง
3. ให้มีหลักประกันสังคมของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ
4. มีกิจกรรมประชาสงเคราะห์ที่มีประสิทธิภาพ
5. มีการจัดระบบการศึกษานอกระบบฝึกอาชีพ และสร้างค่านิยมให้คนขยันและพึ่งตนเอง ประหยัดและอดทน

3. ปัญหายาเสพติด

ยาเสพติด หมายถึง สิ่งที่เสพแล้วผู้เสพจะเกิดความต้องการทั้งร่างกายและจิตใจในการที่จะเสพต่อไป โดยไม่สามารถหยุดได้ จำนวนการเสพจะเพิ่มขึ้นเรื่อง ๆ จนทำให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจ

ยาเสพติดก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพกาย สุขภาพจิตและกระทบต่อปัญหาการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ เช่น ก่อให้เกิดปัญหาความยากจน อาชญากรรม และอื่น ๆ

แนวทางการแก้ปัญหายาเสพติด คือ

(1) ออกกฎหมายเพิ่มโทษ และปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจัง
(2) ให้การศึกษาแก่นักเรียน เยาวชน และประชาชนทั่วไปในเรื่องยาเสพติด
(3) สร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง เช่น ให้ความรักความอบอุ่นแก่สมาชิกของครอบครัว
(4) สร้างจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อสังคมของบุคคลเพื่อให้เกิดการเลิกผลิตเลิกเสพ

4. **ปัญหาโรคเอดส์ (**AID : Acquired Immune Deficiency Syndrome)

โรคเอดส์ คือ โรคที่เกิดอาการภูมิคุ้มกันบกพร่องที่เกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “HIV” เมื่อเข้าสู่ร่างกายแล้วจะไปโจมตีหรือทำลายระบบภูมิคุ้มกัน ทำให้ร่างกายอ่อนแอหรือบกพร่องมาก ทำให้เกิดโรคติดเชื้อต่าง ๆ เกิดขึ้นและเสียชีวิต ผู้ที่เป็นโรคเอดส์สามารถแพร่เชื้อสู่ผู้อื่นได้โดยการมีเพศสัมพันธ์และการถ่ายเลือด

แนวทางป้องกันและแก้ไขโรคเอดส์

1) ให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยให้การศึกษาให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่ประชาชนผ่านสื่อต่าง ๆ
2) สร้างเสริมระบบครอบครัวให้บุคคลรักครอบครัวไม่สำส่อนทางเพศโดยการจัดระเบียบสังคม
3) สร้างจิตสำนึกแก่บุคคลในเรื่องการไม่ทำร้ายบุคคลอื่นโดยการแพร่เชื้อเอดส์แก่ผู้อื่น
4) ให้กำลังใจและสร้างเสริมการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้ที่เป็นโรคเอดส์ในด้านต่างๆ เช่น การเงิน หรือสวัสดิการต่าง
5) ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักธรรมศาสนาของตนเองอย่างเคร่งครัด

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย หมายถึง การปฏิบัติตนเป็นคนดีโดยยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิต เช่น การร่วมกันทำประโยชน์เพื่อความผาสุกแก่ส่วนรวม เคารพซึ่งกันและกัน ช่วยกันทำงานและช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นต้น

การเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ประกอบด้วยคุณธรรม ๓ ประการ คือ

1. คารวะธรรม หมายถึง การมีความเคารพซึ่งกันและกัน

การประพฤติตนเป็นผู้มีคารวะธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

1. เคารพบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิด เคารพญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย และผู้สูงอายุ เคารพครูอาจารย์ และเพื่อน ๆ โดยแสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพ
2. เคารพกฎระเบียบทางสังคม เช่น ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศ
3. เคารพสิทธิของผู้อื่น เช่น ไม่ทำร้ายผู้อื่นโดยเจตนา ไม่เอาทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง เป็นต้น
4. เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เช่น ควรฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรองก่อนตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ และไม่ควรยึดถือความคิดเห็นของตนว่าถูกเสมอไป
5. เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือเป็นสถาบันที่สำคัญสูงสุดของประเทศ

2. สามัคคีธรรมหมายถึง การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

การประพฤติตนเป็นผู้มีสามัคคีธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

1. ร่วมกันคิด ช่วยกันวางแผน และร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ
2. ร่วมกันรับผิดชอบ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
3. ร่วมกันติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
4. ร่วมกันปรับปรุง มีการแก้ไข พัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ
5. ร่วมกันทำงาน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

3. **ปัญญาธรรม** หมายถึง การใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

การประพฤติตนเป็นผู้มีปัญญาธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

1. มีความคิดกว้างไกล โดยรับฟังข่าวสารและความคิดเห็นของผู้อื่น
2. ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่นำอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวมาใช้ตัดสินปัญหา
3. แสดงความคิดเห็น โดยปราศจากอคติ
4. รู้จักการคิด มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์อย่างมีเหตุผล
5. รู้จักโต้แย้งด้วยเหตุผล ถ้ามีการโต้แย้งในหมู่คณะให้ใช้เหตุผล และสติปัญญาเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับฟัง ไม่ใช้อารมณ์มาเป็นตัวตัดสินปัญหา